

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»

КАФЕДРА ФІЛОСОФІЇ

О. М. Єременко, О. М. Палій

ІСТОРІЯ ФІЛОСОФІЇ

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

(для студентів факультету психології,
політології та соціології)

Видавничий дім
«Гельветика»
2021

Рецензенти:

Голубович І. В. – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри Одеського національного університету імені І. І. Мечнікова;

Яковлев Д. В. – доктор політичних наук, професор, декан факультету психології, політології та соціології Національного університету «Одеська юридична академія»

Рекомендовано навчально-методичною радою
Національного університету «Одеська юридична академія»
(протокол № 1 від 16 жовтня 2021 року)

Єременко О. М., Палій О. М.

I-07 Історія філософії : навчально-методичні рекомендації (для студентів факультету психології, політології та соціології НУ «ОЮА») / О. М. Єременко, О. М. Палій. – Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2021. – 76 с.

Навчально-методичні рекомендації з курсу «Історія філософії» розроблені відповідно до навчального плану і складаються з навчальної програми курсу, методичних рекомендацій із проведення практичних занять, підготовки до заліку, завдань для самостійної роботи, списку рекомендованої літератури. Вивчення дисципліни «Історія філософії» допоможе студентам зрозуміти закономірності розвитку філософського мислення, зокрема діалектики «вічних» тем філософських роздумів та зміни світоглядних парадигм і методів філософування в історії філософії. Набуті знання, уміння та навички бакалаври зможуть застосувати у подальшому вивченні політологічних дисциплін та навчальних курсів філософського спрямування.

Матеріали призначені для бакалаврів факультету психології, політології та соціології Національного університету «Одеська юридична академія», які навчаються за спеціальністю «політологія».

УДК 1(191)(073)

ЗМІСТ

ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	4
ЗАПЛАНОВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ	5
СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	7
ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	8
ТЕМИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ	14
ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ	17
ТЕМИ РЕФЕРАТІВ	24
ПИТАННЯ ДО ЗАЛІКУ	26
ФОРМИ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ УСПІШНОСТІ СТУДЕНТІВ	70
КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ	71
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА	72

ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

У ситуації світоглядного плюралізму, яка характерна для сучасного суспільства, важливим для освіченої людини стає розуміння закономірностей розвитку та зміни світоглядних орієнтацій людства. Знання цих закономірностей забезпечує історія філософії. Знання історії розвитку філософських вчень дозволяє майбутньому фахівцю поєднати фундаментальну професійну підготовку з вільною орієнтацією в багатоманітності світоглядних парадигм сучасності та достатньою філософською культурою творчого пізнання.

У даному курсі розглядаються основні етапи історії філософської думки, аналізуються закономірності розвитку філософського мислення, зокрема зміни світоглядних парадигм і методів філософування в історії філософії. Вивчаються філософські концепції різних епох, напрямки філософського мислення та концепції окремих мислителів. Курс «Історія філософії» перетинається з іншими філософськими дисциплінами, зокрема з філософією, етикою, логікою, філософією політики, курсом «Парадигми соціально-політичної реальності».

Навчально-методичні рекомендації з навчальної дисципліни «Історія філософії» розроблені для політологів, чия професійна діяльність потребує володіння історико-філософською базою наукового пізнання, особливо у галузі соціальних наук. Вивчення курсу дозволить майбутнім фахівцям спиратися у політологічному аналізі і консультуванні на фундаментальні знання з історії філософії.

ЗАПЛАНОВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Мета даного навчального курсу полягає в опануванні бакалаврами теоретичних засад філософського досвіду в його історичному розвитку, удосконалення вмінь і навичок для ефективної роботи в галузі політологічних досліджень та консультування.

Завдання курсу «Історія філософії»:

- засвоїти понятійний апарат з «Історії філософії»;
- засвоїти теоретичні основи розуміння закономірностей становлення та розвитку філософських вчень;
- навчити студентів навичкам аналізу світогляду в широкому історико-культурному контексті;
- сформувати у студентів вміння критично осмислювати основні ідеї філософської та політологічної спадщини та формувати власну теоретичну позицію в розумінні філософських вчень;
- закласти у студентів навички застосування методологічно та евристично плідних філософських ідей для вирішення конкретних завдань в сфері політологічної теорії та практики.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні **знати:**

- категоріальний апарат історико-філософського пізнання;
- закономірності зародження, становлення та історичного розвитку європейської та вітчизняної філософської думки;
- особливості і надбання сучасного стану філософської думки і тенденції її розвитку;
- основні філософські концепції, які мали місце в історії філософії;
- основні принципи і методи герменевтичного аналізу філософських текстів;
- шляхи та форми впливу філософських ідей на літературно-художню, мистецьку та наукову практику;

– спроби структурування наукового знання на основі певних філософських концепцій;

вміти:

– орієнтуватися в історичних періодах розвитку філософської думки;

– усвідомлювати природу різних філософських категорій і напрямків;

– застосовувати історико-філософську методологію для вирішення практичних завдань в сфері політологічної теорії та практики;

– застосовувати знання в практичних ситуаціях і розв'язувати нестандартні задачі і проблеми у галузі політології;

– виявляти основні світоглядно-філософські парадигми в історії культури;

– критично осмислювати зміст основних філософських категорій та теоретико-методологічних основ світоглядів різних епох та розуміти їх вплив на різноманітні сфери суспільного життя.

Дисципліна «Філософсько-психологічне дослідження особистості» є основою для вивчення комплексу гуманітарних дисциплін.

Методи проведення занять: лекції, практичні заняття.
Форма контролю: залік.

СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

№ теми	Види занять	Лекційні заняття (год)	Практичні заняття (год)	Само-стійна робота (год)
	Тема	очна	очна	очна
1.	Антична філософія	4	2	10
2.	Філософія Середньовіччя та Відродження		2	8
3.	Філософія XVII-XVIII століть. Просвітництво.	2	2	8
4.	Німецька класична філософія	4	4	8
5.	Розвиток філософської думки в східнослов'янському регіоні.	2		8
6.	Основні риси некласичної філософії (друга пол. XIX ст. – перша пол. XX ст.)	2	2	10
7.	Основні особливості постнекласичної філософії (друга пол. XX ст. – початок XXI ст.)	2	2	8
	Всього	16	14	60

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Тема 1. Антична філософія

«Грецьке диво». Рабство. Агоністика. Споглядальний естетизм. «Космос» як естетична категорія. Єдине і множина як ключова проблема античної філософії.

Рання давньогрецька натурфілософія. Мілетська школа. Піфагор. Геракліт. Діалектика Геракліта як вчення про всезагальну зміну. Боротьба протилежностей, їх взаємний перехід. Вчення про логос. Елейська школа. Парменід: буття і небуття. Характеристики буття як умоосязної сутності. Ототожнення буття і мислення. Апорії Зенона. Демокріт: атомістика та детермінізм.

Софісти. «Людина є міра всіх речей». Відомі софізми.

Давньогрецька класична філософія. Сократ: особистість, життєвий шлях і філософування. Поворот до людини. «Я знаю, що я нічого не знаю». Майєвтика. Етичний раціоналізм Сократа. Всесвітньо-історичне значення страти Сократа. Платон. Вчення про ідеї (ейдоси). Матерія як несправжнє буття (інше буття). Одиничні речі як поєднання ідей з матерією. Ідея блага. Деміург. Вчення про душу. Розумна, тимотична і жадаюча складові душі. Знання як пригадування. Міф про печеру. Вчення про ідеальну державу. Ієрархічність. Правителі як філософи. Сутність справедливості. Авторитаризм та консерватизм Платона. Аристотель. Критика теорії ідей. Категорії. Сутність, суще. Перша і друга сутність. Субстанція. Чотири причини буття: матеріальна, формальна, діюча і цільова. Форма і матерія. Телеологія. Світовий розум. Вчення про душу. Творчий розум. Чуттєве (емпіричне) і раціональне пізнання. Класифікація наук: теоретичні, творчі та практичні науки. Аристотель як засновник логіки. Соціально-політичне вчення Аристотеля. Правильні та неправильні форми правління. Політія. «Середній клас» як найкращі громадяни.

Філософські школи елліністичної епохи. Кініки, скептики, стоїки, епікурейці. Неоплатонізм. Вчення про Єдине. Ум, душа, матерія. Еманация. Діалектична тріада неоплатоніків.

Філософська проблематика в давньогрецькій та давньоримській художній літературі. Гідність людини, людина і доля, людське, природне і божественне. Поема Лукреція «Про природу речей».

Едикт Юстиніана 529 р. та справжній кінець античного світу. Всесвітньо-історичне значення античної філософії.

Тема 2. Філософія Середньовіччя та Відродження

Перемога християнства над язичництвом. Біблія. Символізм середньовічного світогляду: світ як книга. Філософія як служниця богослов'я.

Патристика. Тертулліан: *credo, quia absurdum est*. Аврелій Августин. Пріоритет божественної волі над розумом. Перемога лінійного фіналізму над циклізмом. Провіденціалізм. Психологічне розуміння часу.

Схоластика. Суперечка про універсалії. Номіналізм, реалізм, концептуалізм. Тома Аквінський. Істини розуму та істини віри. Докази буття Бога. Питання про онтологічний доказ.

Особливості світогляду епохи Ренесансу. Антропоцентричні та пантеїстичні тенденції. Копернік: перемога геліоцентризму над геоцентризмом. Микола Кузанський. Діалектика згорнутості та розгортання. Світ як розгорнутий Бог, Бог як згорнутий світ. Бог як тотожність абсолютного мінімуму та абсолютного максимуму. Заперечна теологія. Джордано Бруно. Вчення про безкінечність Всесвіту та множинність населених світів. Всесвітньо-історичне значення страти Бруно.

Філософський підтекст літературних творів. Повчальна поезія. Гуманістичні ідеї в літературних шедеврах Ренесансу.

Тема 3. Філософія XVII-XVIII століть. Просвітництво

Особливості науково-філософського світогляду в епоху Нового часу. Механіцизм. Деїзм. Емпіризм і раціоналізм як методи пізнання. Сенсуалізм. Дискусія про вроджені ідеї. *Tabula rasa*.

Ф. Бекон. Нове розуміння цінності пізнання: «знання – сила». Індуктивний метод. Необхідність експерименту. Вчення про ідоли пізнання (розуму): ідоли роду, ідоли печери, ідоли ринку, ідоли театру.

Р. Декарт. Методологічний сумнів: *cogito, ergo sum*. Правила раціонального методу. Дуалізм. Дві субстанції: мислення та протяг.

Б. Спіноза. Натуралістичний пантеїзм: Бог (Природа) як іманентна причина одиничних речей. *Causa sui, natura naturans, natura naturata*. Субстанція, атрибути і модуси. Мислення і протяг як атрибути єдиної субстанції. Свобода як усвідомлена необхідність. Інтелектуальна любов до Бога.

Дж. Берклі. Бути – означає бути у сприйнятті. Проблема соліпсизму. Речі як комплекси відчуттів. Д. Х'юм. Скептицизм і агностицизм. Явища (перцепції) і сутності. Критика детермінізму.

Французьке Просвітництво. Вольтер, Д. Дідро, К. А. Гельвецій, П. Гольбах. «Освічений монарх». Деїзм і атеїзм. «Якби Бога не було, його слід було би вигадати. Ідея прогресу. Ж.-Ж. Руссо. Критика прогресу та цивілізації взагалі. Теорія суспільного договору.

Французькі просвітники як письменники. Вольтер «Філософські повісті», Д. Дідро «Племінник Рамо», Ж.-Ж. Руссо «Нова Елоїза».

Тема 4. Німецька класична філософія

Німецька класична філософія як культурно-історичне явище. Німеччина у ХУІІІ столітті. Урок Німеччини: неоднозначність співвідношення між соціально-економічним і духовним розвитком.

Е. Кант – засновник німецької класичної філософії. «Коперніканський поворот». Активність суб'єкту в процесі пізнання. Аналітичні та синтетичні судження. *A priori* та *a posteriori*. Явище та річ в собі. «Скандал у філософії». Можливість соліпсизму та запобігання соліпсизму. Розсудок, здатність судження і розум. Трансцендентне і трансцендентальне. Трансцендентальне як пізнання можливості апріор-

ного пізнання. Антиномії чистого розуму. Проблема доказів буття Бога. «Я підняв (арештував) знання, щоб звільнити місце для віри». Теоретичний та практичний розум. Етика Канта. Вчення про категоричний імператив. Іронічний вірш Ф. Шиллера. Е. Кант як майстер проведення інтелектуальних кордонів.

Й.-Г. Фіхте: діалектика Я і не-Я. Ф. В. Й. Шеллінг: тотожність субстанції та суб'єкту.

Г. В. Ф. Гегель як творець найбільш вражаючої філософської системи. Тотожність буття та мислення. Абсолютна ідея. Діалектична тріада в змістовному та формальному аспекті. Вчення про буття. Вчення про сутність. Вчення про поняття. Питання про так звані «закони діалектики». Кількісні та якісні зміни. Вчення про протиріччя. Заперечення заперечення. Зняття, діалектичний синтез. «В-собі», «для-себе», «в-собі-та-для-себе» як фігури гегелівської думки. Філософія природи. Філософія духа. Філософія права. «Все дійсне – розумне, все розумне – дійсне». Філософія історії. Історія як розвиток ідеї свободи. «Хитрість Розуму». Вчення про всесвітньо-історичних особистостей».

Відображення ідей німецьких класиків в художній літературі. Й.-В. Гете: «Фауст» як шедевр філософської поезії.

Тема 5. Розвиток філософської думки в східнослов'янському регіоні

Філософські ідеї у культурі Київської Русі. Українська філософія XVII ст. Києво-Могилянська академія. Особистість і вчення Г. Сковороди. «Світ ловив мене, та не спіймав». Три світи та дві натури. Вчення про споріднену працю. Серце як сутність людини. Вчення П. Юркевича. Серце як центр духовного життя, як суть особистості. Український філософський літературний світогляд: Т. Шевченко, І. Франко, Леся Українка.

Слов'янофіли та західники. Філософські погляди Ф. Достоевського та Л. Толстого. Вчення В. Соловйова. Вчення М. Бердяєва.

В. Вернадський і його вчення про ноосферу. Соціально-політичний світогляд В. Липинського та Д. Донцова.

Офіційний та творчий марксизм у Радянському Союзі. Доля Е. Іл'єнкова. Феномен М. Бахтіна та О. Лосєва в філософській думці радянської доби.

Феномен М. Поповича: радянський і пострадянський час. Сучасний стан української філософії.

Тема 6. Основні риси некласичної філософії (друга пол. XIX ст. – перша пол. XX ст.)

Суттєві зміни у світогляді модернової та пост модернової людини: поворот від раціоналізму, поворот від жорсткого протиставлення об'єкта суб'єкту, поворот від всезагального, поворот від «справжнього буття».

Діалектичний та історичний матеріалізм К. Маркса і Ф. Енгельса. Аналіз феномену відчуження. Спосіб виробництва. Базис та надбудова. Суспільно-економічні формації. Комунізм як «неминуче майбутнє» людства.

Волюнтаризм А. Шопенгауера та Ф. Ніцше. Вчення Ф. Ніцше про надлюдину. «Бог вмер». Філософія життя. Інтуїтивізм А. Берсона. Творча еволюція. . Неокантіанство та неогегельянство. Феноменологія Е. Гуссерля.

Позитивізм і прагматизм. Некласичне розуміння істини. Філософія і наукове пізнання. Неопозитивізм. Принципи верифікації та фальсифікації. Л. Вітгенштейн та початок лінгвістичного повороту в філософії. «Про що неможливо говорити, про те слід мовчати».

«Великий одинак» – А. Н. Уайтхед. Субстанція як процес.

Філософія екзистенціалізму. «Існування передуює сутності». К. Ясперс: вчення про прикордонні ситуації, ідея «осьового часу». Ж.-П. Сартр. А. Камю. Проблема самогубства – основне питання філософії. Екзистенціалістські мотиви в літературно-художніх творах Ж.-П. Сартра і А. Камю.

Фундаментальна онтологія М. Гайдеггера. Буття і суще. «Чому існує суще, а не ніщо?» Dasein. Модуси людського існування: турбота. Світ повсякденності. Мова як дім буття.

Світоглядно-культурний смисл теорії З. Фрейда. Неофрейдизм. Неомарксизм. Франкфуртська школа.

Напрями релігійної філософії ХХ ст.: неотомізм, персоналізм, діалектична теологія, теологія визволення. М. Бубер. Християнський еволюціонізм П. Тейяра де Шардена. Тангенціальна і радіальна енергія. Вчення про ноосферу. Точка Омега.

Філософський зміст художньої літератури ХІХ–ХХ століть. Г. Мелвіл «Мобі Дік». Т. Манн «Чарівна гора». Ф. Кафка «Перетворення», «Процес». Драма абсурду.

Тема 7. Основні особливості постнекласичної філософії (друга пол. ХХ ст. – початок ХХІ ст.)

Основні риси постнекласичної філософії. Принциповий плюралізм, релятивізм, всеохоплююча іронія, заперечення традиційного раціоналізму, заперечення традиційного детермінізму, заперечення бінарних опозицій. Гносеологічні метафори постмодернізму: ризома, номадичність, «смерть автора».

Ж.-Ф. Ліотар. Ж. Дерріда. Метод деконструкції. Повернення до метафори «світ як текст». Ж. Дельоз. Ж. Бодрійяр. Концепт симулякру. Ж.-Л. Нансі. Вчення про співбуття. А. Бадью. Вчення про подію і подієвість. С. Жижек.

Структуралізм і постструктуралізм. М. Фуко. Постпозитивізм. Т. Кун. Теорія наукових революцій.

Розвиток герменевтики: Г. Гадамер, П. Рікьор. Комунікативна філософія: Ю. Габермас, О. Апель.

Філософські мотиви в сучасній художній літературі. В. Гросман «Життя і доля». М. Павич «Хозарський словник». Інтелектуальна проза У. Еко.

Інтелектуальні та моральні уроки, які нам надає історія філософії.

ТЕМИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Тема 1. Антична філософія

1. Передумови виникнення та основні особливості давньогрецької філософії.
2. Рання давньогрецька натурфілософія (досократики).
3. Давньогрецька класична філософія:
 - А) Сократ;
 - Б) Платон;
 - В) Аристотель.
4. Філософія епохи еллінізму.
5. Філософія Стародавнього Риму.
6. Філософські ідеї в художній літературі: від Гесіода до Лукіана.

Література:

Основна: 2, 5, 6, 7, 14, 15.

Допоміжна: 1, 10, 11, 12, 14.

Тема 2. Філософія середньовіччя та Відродження

1. Основні особливості середньовічної філософії.
2. Патристика. Аврелій Августин.
3. Схоластика:
 - А) знання та віра, докази буття Бога, Фома Аквінський;
 - Б) суперечка про універсалії.
4. Філософська думка епохи Відродження.
5. Комізм і трагізм людського буття в літературних шедеврах Ренесансу (Ф. Рабле, В. Шекспір, М. Сервантес).

Література:

Основна: 4, 5, 11, 12, 14.

Допоміжна: 10, 11, 12.

Тема 3. Філософія XVII-XVIII століть. Просвітництво

1. Емпіризм і раціоналізм як методи пізнання. Дискусія про вроджені ідеї.
2. Ф. Бекон як засновник емпіризму.

3. Раціоналістична методологія Р. Декарта.
4. Пантеїзм Б. Спінози.
5. Англійський суб'єктивізм ХУП-ХУШ ст.: Дж. Берклі та Д. Х'юм.
6. Філософська думка французького Просвітництва.
7. Вольтер: заперечення раціоналістичного оптимізму в «Кандиді».

Література:

Основна: 5, 7, 10, 12, 13, 15.

Допоміжна: 3, 11, 12.

Тема 4. Німецька класична філософія

1. Німецька класична філософія як культурно-історичне явище.
 2. Трансцендентальний ідеалізм Е. Канта:
 - А) «коперніканський поворот»: активність суб'єкта в процесі пізнання;
 - Б) апіорні та апостеріорні форми пізнання;
 - В) річ у собі та явище;
 - Г) розсудок і розум;
 - Д) антиномії чистого розуму;
 - Є) етика Е. Канта: категоричний імператив.
 3. Філософська система Г. В. Ф. Гегеля:
 - А) тотожність буття та мислення як висхідний пункт філософії Г. Гегеля;
 - Б) вчення про буття;
 - В) вчення про сутність;
 - Г) вчення про поняття;
 - Д) специфіка гегелівської діалектики: вчення про протиріччя; закон заперечення заперечення;
 - Є) філософія права та філософія історії Г. Гегеля.
4. Й.-В. Гете: «Фауст» – боріння людини в морально-етичному і соціально-історичному аспекті.

Література:

Основна: 5, 6, 7, 11, 13, 14, 15.

Допоміжна: 2, 3, 5, 11, 12, 14.

Тема 6. Основні риси некласичної філософії (друга пол. XIX – перша пол. XX століть)

1. Марксизм та неомарксизм.
2. Волонтаризм і філософія життя (А. Шопенгауер, Ф. Ніцше, В. Дільтей, А. Бергсон).
3. Екзистенціалізм як філософський напрямок і як умонастрій (С. К'єркегор, К. Ясперс, Ж.-П. Сартр, А. Камю). Фундаментальна онтологія М. Гайдеггера.
4. Позитивізм і прагматизм.
5. Вчення Е. Гуссерля і феноменологічний метод.
6. Релігійна філософія XX ст.
7. Людина і свобода, людська гідність в художній літературі: від «Легенди про Великого інквізитора» Ф. Достоевського до «Чуми» А. Камю.

Література:

Основна: 1, 3, 5, 8, 10, 11, 13, 15.

Допоміжна: 5, 7, 11, 12, 13.

Тема 7. Основні особливості постнекласичної філософії (друга пол. XX ст. – початок XXI ст.)

1. Модерн і постмодерн як культурно-естетичне і як світоглядно-філософське явище.
2. Структуралізм і постструктуралізм.
3. «Лінгвістичний поворот» в філософії XX ст. Аналітична філософія, постпозитивізм.
4. Комунікативна парадигма у сучасній філософії.
5. «Французький напрямок» у сучасній філософській думці (Ж. Дельоз, Ж. Дерріда, Ж. Бодрійяр, П. Рікьор, Ж.-Л. Нансі, А. Бадью).
6. Постмодерністські «ігрища» в художній літературі: Г. Гессе, Х.-Л. Борхес, М. Павич, У. Еко.

Література:

Основна: 2, 5, 9, 10, 12, 14.

Допоміжна: 3, 9, 11, 12, 14, 15.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Тема 1. Антична філософія

1. Підготувати реферати:

- Вчення елеатів про буття.
- Специфіка діалектики Геракліта.
- Атомістичне вчення Демокріта і Епікура.
- Сократ як критик софістів.
- Платон – засновник об'єктивно-ідеалістичного напрямку в філософії.

- Соціальна філософія Платона.
- Вчення Аристотеля про чотири причини буття.
- Соціально-етичне вчення Аристотеля.
- Неоплатонізм і завершення античної філософської традиції.

2. Творче завдання:

– Прокоментуйте висловлювання Анаксимандра: «З чого всі речі народжуються, в те вони і гинуть за необхідністю. Всі вони карають одне одного згідно з порядком часу за свою несправедливість».

– Прокоментуйте висловлювання Платона: «Поки в державах не будуть царювати філософи або так звані нинішні царі і владики не стануть благородно і ґрунтовно філософствувати і це не зіллється воєдино – державна влада і філософія, і поки не будуть в обов'язковому порядку відсторонені ті люди – а їх багато – які нині прагнуть окремо або до влади, або до філософії, до тих пір державам не позбутися від негараздів».

– Прокоментуйте висловлювання Демокріта: «І подібно до того, як у Всесвіті ми бачимо, що одні речі тільки управляють, як наприклад, божественні; інші і керують, і управляються, як, наприклад, людські, (а саме вони і управляються божественними, і управляють нерозумними тваринами), треті ж тільки управляються, як, наприклад, нерозумні тварини; так само

і в людині, яка є мікрокосм, спостерігається те ж саме. І в людині одні частини, як розум, тільки управляють, інші ж, як серце, і слухають і керують, треті ж тільки коряться, як жадання».

– Прокоментуйте висловлювання Аристотеля: «Адже все в природі існує заради чогось, або має бути чимось супутнім тому, що існує заради чогось».

Тема 2. Філософія середньовіччя та Відродження

1. Підготувати реферати:

– Суперечка щодо природи універсалій в середньовічній схоластиці: номіналізм та реалізм.

– Т. Аквінський як філософ і як теолог. Докази буття Бога.

– Філософія доби відродження. Діалектичні ідеї Миколи Кузанського і Джордано Бруно.

2. Творче завдання:

– Прокоментуйте вислів Августина: «Коли людина живе по людині, а не по Богу, вона подібна до диявола».

– Прокоментуйте висловлювання М. Кузанського: «Справді, людина є Бог, тільки не абсолютно, поскільки вона людина; вона – людський Бог. Людина є також світ, але не конкретно всі речі, поскільки вона людина; вона – мікрокосм, або людський світ. Область людяності охоплює, таким чином, своєю людською потенцією Бога і весь світ. ... Усередині людської потенції є по-своєму все. У людяності людським чином, як у Всесвіті універсальним чином, розгорнуто усе, поскільки вона є людський світ. У ній же людським чином і згорнуто все, поскільки вона є людський Бог».

Тема 3. Філософія XVII-XVIII століть. Просвітництво

1. Підготувати реферати:

– Емпіризм і раціоналізм у мисленні Нового часу (Ф. Бекон, Р. Декарт, Дж. Локк, Г. Ляйбниц, Дж. Берклі, Д. Н'юм).

– Пантеїзм Б. Спінози.

– Деїзм і механіцизм в філософській думці XVII-XVIII століть.

– Ж.-Ж. Руссо: «чужий серед своїх» у таборі просвітитів.

2. Творче завдання:

– Прокоментуйте висловлювання Ф. Бекона: «Природа речей краще виражається в стані штучної обмеженості, ніж у їх власній свободі».

– Прокоментуйте вислів Г. Ляйбніца: «В інтелекті немає нічого, чого раніше не було б у відчутті, крім самого інтелекту».

– Прокоментуйте вислів Вольтера: «Якби Бога не було, його слід було б вигадати».

– Прокоментуйте висловлювання Ж.-Ж. Руссо: «Народи! Знайте ж раз і назавжди, що природа хотіла вберегти вас від знання, як мати, яка виринає небезпечний предмет з рук свого малюка; що всі таємниці, які вона від нас приховує, – це біди, від яких вона нас захищає; що труднощі навчання – це не менше з її благодіянь. Люди зіпсовані; вони могли б бути ще гірше, якби мали нещастя народитися вченими. До чого були б нам мистецтва, якби не розкіш, яка їх живить? Не будь людської несправедливості, навіщо знадобилася б нам юриспруденція? Що стало б з історією, якщо б не було ані тиранів, ані воєн, ані змовників?».

Тема 4. Німецька класична філософія

1. Підготувати реферати:

– Трансцендентальний ідеалізм Е. Канта і проблема можливості адекватного пізнання світу.

– Е. Кант про сутність «скандалу в філософії».

– Діалектична логіка Г. В. Ф. Гегеля.

– Вчення Г. В. Ф. Гегеля про абсолютну ідею.

2. Творче завдання:

– Прокоментуйте висловлювання Е. Канта: «Вчені зрозуміли, що розум бачить тільки те, що сам створює за власним планом, що він з принципами своїх суджень повинен йти попереду, згідно незмінним законам, і змушувати природу відповідати на його питання, а не тягнутися у неї, немов на поводу, тому що в іншому випадку спостереження, зроблені випадково, без заздалегідь складеного плану, не будуть пов'язані необхідним законом, між тим як розум шукає такий закон і має потребу в ньому. Розум повинен підходити до природи,

з одного боку, зі своїми принципами, лише згідно з якими узгоджуються між собою явища і можуть мати силу законів, і, з іншого боку, з експериментами, придуманими згідно з цими принципами для того, щоб черпати з природи знання, але не як школяр, якому вчитель підказує усе, що він хоче почути, а як суддя, що змушує свідка відповідати на запропоновані ним питання».

– Прокоментуйте висловлювання Е. Канта: «Отже, предмети досвіду ніколи не дані самі по собі: вони усвідомлюються тільки в досвіді і окремо від нього зовсім не існують. Що можуть бути жителі на Місяці, хоча жодна людина ніколи не бачила їх, без сумніву, можна допустити, але це означає лише, що у можливому просуванні досвіду ми могли б сприйняти їх; бо дійсно лише все те, що знаходиться в контексті зі сприйняттям за законами емпіричного просування. Отже, жителі Місяця дійсні в тому випадку, якщо вони знаходяться в емпіричному зв'язку з моєю дійсною свідомістю, хоча вони від усього цього не стають ще дійсними самі по собі, тобто поза цього емпіричного просування».

– Прокоментуйте висловлювання Г. В. Ф. Гегеля: «І справді, ніде: ні на небі, ні на землі, ні в духовному світі, ні в світі природи, – немає того абстрактного «або-або», яке стверджується розсудком. Все будь де існуюче є якесь конкретне і, отже, якесь в самому собі різне і протилежне. Обмеженість речей і полягає в тому, що їх безпосереднє наявне буття не відповідає тому, що вони суть в собі ... Протиріччя – ось що насправді рухає світ, і смішно говорити, що протиріччя не можна мислити. Правильно в цьому твердженні лише те, що протиріччям справа не може закінчитися і що воно (протиріччя) знімає себе саме через себе».

– Прокоментуйте висловлювання Г. В. Ф. Гегеля: «Звичайно ми називаємо істиною співпадання предмета з нашим уявленням. У філософському сенсі, навпаки, істина в своєму абстрактному вираженні взагалі означає співпадання деякого змісту з самим собою. Ми говоримо, наприклад, про справжнього друга, і розуміємо під цим такого друга, спосіб дії якого відповідає поняттю дружби. Неістинне означає в цих висловах

погане, невідповідне самому собі. У цьому сенсі погана держава є неістинною державою, і погане і неістинне взагалі виявляється в протиріччі між визначенням або поняттям і існуванням предмета. Тільки Бог є справжня відповідність поняття і реальності. Але все обмежені речі мають в собі неістинність, їх існування не відповідає їх поняттю. Тому вони повинні піти на дно, і ця їхня загибель служить проявом невідповідності між їх поняттям і їх існуванням».

Тема 6. Основні риси некласичної філософії (друга пол. XIX – перша пол. XX століть)

1. Підготувати реферати:

- Діалектичний і історичний матеріалізм К. Маркса і Ф. Енгельса.
- Позитивізм, неопозитивізм і постпозитивізм як напрями філософської думки XIX–XX століть.
- Проблема ірраціонального і несвідомого в філософії XIX–XX століть (А. Шопенгауер, Ф. Ніцше, З. Фрейд).
- Феноменологія Е. Гуссерля.
- Християнський еволюціонізм П. Тейяра де Шардена.
- Модуси людського існування в філософії М. Гайдеггера.
- Людина і суспільство у творчості Ж.-П. Сартра і А. Камю.

2. Творче завдання:

– Прокоментуйте висловлювання К. Маркса: «Матеріалістичне вчення про те, що люди суть продукти обставин і виховання, що, отже, люди, які змінились, суть продукти інших обставин та зміненого виховання, – це вчення забуває, що обставини змінюються саме людьми і що вихователь сам повинен бути вихований. Збіг зміни обставин і людської діяльності може розглядатися і бути раціонально понято лише як революційна практика».

– Прокоментуйте вислів Ф. Ніцше: «Там же підібрав я на шляху слово «надлюдина» і твердження, що людина є щось, що треба подолати, що вона є міст, а не мета; що прославляє вона полудень і вечір свій, як шлях до нових ранкових зорь. О, брати мої, первістка завжди приносять в жертву. І ось, нині ми – первістки. Я люблю тих, хто не бажає берегти себе. Тих,

хто гине, хто йде шляхом занепаду люблю я усією любов'ю своєю, бо переходять вони на ту сторону. О, брати мої, якщо що і люблю я в людині, так це те, що вона – перехід, занепад і знищення. І в вас є багато, що живить любов мою і надію».

– Прокоментуйте висловлювання М. Гайдеггера: «Чому взагалі є суще, а не навпаки – ніщо? У цьому все питання. Мабуть, воно не випадкове. «Чому взагалі є суще, а не навпаки ніщо?» – Це явно найперше з усіх питань, хоча і не в порядку часової послідовності. І окрема людина, і цілі народи запитують в своєму історичному ході по часу багато про що. Чого вони тільки не досліджують, не відчують, не намагаються досягти, поки не наштовхуються на питання: «Чому взагалі є суще, а не навпаки – ніщо?»

– Прокоментуйте висловлювання М. Бубера: «Те, що Бог тобі потрібен більше всього на світі, ти в серці своєму знаєш завжди; але хіба не знаєш ти, що і ти потрібен Богу, в повноті його вічності – ти? Як же існував би чоловік, якби він не потрібен був Богу, і як же існував би ти? Ти потребуєш Бога, щоб існувати, і Бог потребує тебе – для того самого, що є сенс твого життя ... Світ – не забава Бога, він – його доля. Те, що існує людина, людська особистість, ти і я, має божественний сенс».

– Прокоментуйте висловлювання П. Тейяра де Шардена: «Але з першим проблиском думки на Землі життя породило силу, здатну критикувати його саме і судити про нього. Жахлива небезпека довго дрімала, але спалахнула з нашим першим розумінням ідеї еволюції. Як сини, що стали дорослими, ми починаємо відкривати, що щось розвивається в світі за посередництвом нас, можливо, за наш рахунок. І, що ще важливіше, ми помічаємо, що в цій великій грі ми одночасно гравці, карти і ставка. Ніхто не продовжить її, якщо ми підемо з-за столу. І ніщо не може змусити нас залишитися за столом. Чи варто грати, чи ми обмануті?»

Тема 7. Основні особливості постнекласичної філософії (друга пол. XX ст. – початок XXI ст.)

1. Підготувати реферати:

– Проблема людини в філософії постструктуралізму (М. Фуко, Ж. Дерріда, Ж. Дельоз).

- Т. Кун про сутність та структуру наукової революції.
- Сучасна філософська герменевтика: текст і контекст.
- Сучасний стан української філософської думки.

2. Творче завдання:

– Прокоментуйте вислів Л. Вітгенштейна: «Про що неможливо говорити, про те слід мовчати».

– Прокоментуйте висловлювання М. Епштейна: «В даний час філософія, вичерпавши модальність наявно суцього і сентиментально належного, відкриває в собі можливість третьої модальності – модальності самого можливого. ... Стало ясно, що філософія не може бути достовірною як метод пізнання дійсності і не може бути плідною як метод її перетворення. Філософське мислення, на відміну від наукового, не є точним і не співвідноситься ні з чим конкретно суцим. ... Філософія зовсім не зобов'язана пов'язувати себе з світом суцього і належного, з дійсністю і з необхідністю. Покликання філософії, яке відкривається перед нею в посткритичну епоху, – третя модальність, світ можливого. Філософія досі намагалася пояснювати або змінювати світ, тоді як власна її справа – множити можливі світи».

ТЕМИ РЕФЕРАТІВ

1. Вчення елеатів про буття.
2. Специфіка діалектики Геракліта.
3. Атомістичне вчення Демокріта і Епікура.
4. Сократ як критик софістів.
5. Платон – засновник об'єктивно-ідеалістичного напрямку в філософії.
6. Соціальна філософія Платона.
7. Вчення Аристотеля про чотири причини буття.
8. Соціально-етичне вчення Аристотеля.
9. Неоплатонізм і завершення античної філософської традиції.
10. Суперечка щодо природи універсалій в середньовічній схоластиці: номіналізм та реалізм.
11. Т. Аквінський як філософ і як теолог. Докази буття Бога.
12. Філософія доби відродження. Діалектичні ідеї Миколи Кузанського і Джордано Бруно.
13. Емпіризм і раціоналізм у мисленні Нового часу (Ф. Бекон, Р. Декарт, Дж. Локк, Г. Ляйбниц, Дж. Берклі, Д. Н'юм).
14. Пантеїзм Б. Спінози.
15. Деїзм і механіцизм в філософській думці XVII–XVIII століть.
16. Ж.-Ж. Руссо: «чужий серед своїх» у таборі просвітителів.
17. Трансцендентальний ідеалізм Е. Канта і проблема можливості адекватного пізнання світу.
18. Е. Кант про сутність «скандалу в філософії».
19. Діалектична логіка Г. В. Ф. Гегеля.
20. Вчення Г. В. Ф. Гегеля про абсолютну ідею.
21. Людина і світ в філософії Г. Сковороди і П. Юркевича.
22. Проблема людини і нації в українській філософії XIX ст. (Кирило-Мефодіївське товариство, М. Костомаров, Т. Шевченко, І. Франко).

23. Діалектичний і історичний матеріалізм К. Маркса і Ф. Енгельса.
24. Позитивізм, неопозитивізм і постпозитивізм як напрями філософської думки XIX–XX століть.
25. Проблема ірраціонального і несвідомого в філософії XIX–XX століть (А. Шопенгауер, Ф. Ніцше, З. Фрейд).
26. Феноменологія Е. Гуссерля.
27. Християнський еволюціонізм П. Тейяра де Шардена.
28. Модуси людського існування в філософії М. Гайдеггера.
29. М. Гайдеггер: «чому взагалі існує суще, а не ніщо?»
30. Людина і суспільство у творчості Ж.-П. Сартра і А. Камю.
31. Проблема людини в філософії постструктуралізму (М. Фуко, Ж. Дерріда, Ж. Дельоз).
32. Т. Кун про сутність та структуру наукової революції.
33. Сучасна філософська герменевтика: текст і контекст.
34. Сучасний стан української філософської думки.

ПИТАННЯ ДО ЗАЛІКУ

Завдання № 1.

1. Згідно з Платоном:

- А. одиничні речі передують ейдосам;
- Б. ейдоси передують одиничним речам;
- В. ейдоси існують в одиничних речах;
- Г. ейдоси і одиничні речі незалежні одне від одного.

2. Філософське вчення про природу цінностей, їх місце в реальності та про структуру ціннісного світу – це:

- А. гносеологія;
- Б. аксіологія;
- В. онтологія;
- Г. агностицизм.

3. Згідно з Декартом, субстанціями є:

- А. протяжність і рух;
- Б. рух і мислення;
- В. протяжність і мислення;
- Г. рух і воля.

4. Принцип ненасилля у буддистів та індуїстів, який потребує рівної поваги до всіх живих істот – це:

- А. карма;
- Б. йога;
- В. ахимса;
- Г. нирвана.

5. Згідно з Кантом, здатність судження – це:

- А. здатність підводити явища під правило;
- Б. здатність виводити правила з явищ;
- В. здатність формувати принципи та ідеї;
- Г. здатність вирішувати антиномії.

6. Згідно з Ніцше, субстанційною основою світу є:

- А. життєвий потяг;
- Б. воля до істини;
- В. воля до влади;
- Г. світовий розум.

7. Згідно з Марксом:

- А. класові протиріччя – продукт державної влади;
- Б. державна влада – продукт класових протиріч;
- В. державна влада – продукт завойовницьких війн;
- Г. класові протиріччя – продукт завойовницьких війн.

8. У вченні М. Гайдеггера «dasMan» – це:

- А. осягнення людиною своєї екзистенції;
- Б. сфера анонімного, несправжнього існування людини;
- В. прийняття людиною відповідальності за свою долю;
- Г. сфера історичного подіювання.

9. Представниками франкфуртської школи є:

- А. Апель, Адорно, Маркузе;
- Б. Адорно, Маркузе, Фуко;
- В. Хоркхаймер, Адорно, Маркузе;
- Г. Хоркхаймер, Фуко, Дельоз.

10. У широкому сенсі поняття «досвід» означає:

- А. експеримент;
- Б. особистий життєвий досвід;
- В. чуттєво-емпіричне відображення зовнішнього світу;
- Г. сукупність відчуттів.

Завдання № 2

1. Для кініків характерно:

- А. прагнення вплинути на носіїв влади;
- Б. культ задоволення;
- В. зневага до соціальних норм;
- Г. проповідь монотеїзму.

2. Автором книги «Розрада філософією» був:

А. Августин Блажений;

Б. Боецій;

В. Дунс Скот;

Г. Дж. Бруно.

3. Принцип «лезо Оккама» формулюється так:

А. «нічого надто»;

Б. «все в міру»;

В. «не слід множити сутності поза необхідністю»;

Г. «природа не терпить порожнечі».

4. Згідно з Б. Спінозою, «інтелектуальна любов до Бога» – це:

А. молитва;

Б. смиренність;

В. пізнання;

Г. творчість.

5. Структура гегелівського вчення про дух така:

А. об'єктивний дух – суб'єктивний дух – абсолютний дух;

Б. абсолютний дух – суб'єктивний дух – об'єктивний дух;

В. абсолютний дух – об'єктивний дух – суб'єктивний дух;

Г. суб'єктивний дух – об'єктивний дух – абсолютний дух.

6. Автор роботи «Або-або»:

А. Шопенгауер;

Б. К'єркегор;

В. Ніцше;

Г. Бергсон.

7. Поняття «епістема» розроблене:

А. К. Г. Юнгом;

Б. К. Леві-Стросом;

В. М. Фуко;

Г. П. Рікьором.

8. Західноєвропейську культуру О. Шпенглер називає:
А. аполонівською;
Б. діонісійською;
В. магічною;
Г. фаустианською.

9. Згідно з М. Бубером, істина знаходиться:
А. в суперечці;
Б. в ході експерименту;
В. у моменті зустрічі Я з Ти;
Г. в акті містичної інтуїції.

10. Телеологія – це:
А. вчення про Бога;
Б. вчення про функції тіла в культурі;
В. вчення про всезагальну доцільність;
Г. вчення про всезагальну необхідність.

Завдання № 3.

1. Вчення про «виправлення імен» висунув:
А. Лао-Цзи;
Б. Конфуцій;
В. Чжуан-Цзи;
Г. Шан Ян.

2. Висловлювання «Я знаю, що нічого не знаю» належить:
А. Геракліту;
Б. Протагору;
В. Сократу;
Г. Платону.

3. Вчення про розгортання Бога у світ належить:
А. Хомі Аквінському;
Б. М. Кузанському;
В. Б. Спінозі;
Г. Г. Ляйбницю.

4. Термін «філософія історії» вперше застосував:

- А. Віко;
- Б. Вольтер;
- В. Руссо;
- Г. Гегель.

5. Загальна структура гегелівської системи така:

- А. абсолютна ідея – природа – дух;
- Б. дух – природа – абсолютна ідея;
- В. природа – дух – абсолютна ідея;
- Г. природа – абсолютна ідея – дух.

6. Стадії космогенеза, за Тейяром де Шарденом, такі:

- А. переджиття – життя – думка – наджиття;
- Б. матерія – життя – свідомість – самосвідомість;
- В. самосвідомість – воля – життя – наджиття;
- Г. істина – добро – краса – абсолют.

7. Індукція – це поняття, що означає в філософії:

- А. метод психологічного впливу;
- Б. метод мислення, побудований на переході від загального до часткового;
- В. метод мислення, побудований на переході від часткового до загального;
- Г. метод всезагального пізнання.

8. Поняття «ацентризм» у постмодерністській філософії означає:

- А. відмову від класичної уяви про структурність середовища;
- Б. відмову від пізнання європейської філософії як «центральної»;
- В. відмову від поняття «центральної нервової системи»;
- Г. відмову від пошуків центра галактики.

9. Поняття «лібідо» у Фрейда означає:

- А. вольові аспекти психіки;
- Б. прагнення до істини;

- В. енергію сексуального потягу;
- Г. енергію революційної боротьби.

10. Синергетика – це:

- А. вчення про «тонкі енергії»;
- Б. вчення про циклічність світового розвитку;
- В. вчення про циклічність людської історії;
- Г. теорія самоорганізації нелінійних динамічних систем.

Завдання № 4.

1. Карма в давньоіндійській філософії – це:

- А. поняття боргу і призначення;
- Б. абсолютне духовне визволення;
- В. закон відплати;
- Г. філософське вчення про природу.

2. «Теорія недіяння» (у-вей) – основний принцип:

- А. моїзму;
- Б. буддизму;
- В. даосизму;
- Г. конфуціанства.

3. Згідно з Платоном, будь-яке знання, насправді, є:

- А. сприйняття;
- Б. роздум;
- В. логічне конструювання;
- Г. пригадування.

4. Онтологічний доказ буття бога висунув:

- А. Еріугена;
- Б. Ансельм Кентерберійський;
- В. Хома Аквінський;
- Г. Бонавентура.

5. Геракліт Ефеський вважав, що першопочатком є:

- А. повітря;
- Б. земля;

- В. вогонь;
- Г. вода.

6. Поняття «річ у собі» означає:

- А. внутрішню структуру речі;
- Б. відмінність речей від процесів;
- В. існування речей поза та незалежно від нашої свідомості;
- Г. умоосязну сутність речі.

7. Засновником позитивізму був:

- А. Е. Кант;
- Б. О. Конт;
- В. Б. Рассел;
- Г. Ф. Енгельс.

8. В праці «Втеча від свободи» Е. Фромм розрізняє:

- А. реалістичне і містичне мислення;
- Б. діалектичне і метафізичне мислення;
- В. власне і невласне мислення;
- Г. свободне і рабське мислення.

9. Поняття «екзистенція» в екзистенціалізмі означає:

- А. існування речей;
- Б. існування об'єктивної реальності;
- В. глибинну специфічність людського існування;
- Г. глибинну специфічність буття Бога.

10. Теорія двоїстої істини характерна для:

- А. емпіризму;
- Б. раціоналізму;
- В. неоплатонізму;
- Г. схоластики.

Завдання № 5.

1. Одно з основних положень давньоіндійської філософії звучить так:

- А. атман є брахман;

- Б. карма є варна;
- В. нирвана є сансара;
- Г. пуруша є пракріті.

2. Порядок еманациї, згідно з неоплатоніками, такий:

- А. ум, душа, єдине, одиничні речі;
- Б. єдине, одиничні речі, ум, душа;
- В. єдине, ум, душа, одиничні речі;
- Г. душа, ум, єдине, одиничні речі.

3. Висловлювання «Знання – сила» належить:

- А. Т. Гоббсу;
- Б. Ф. Бекону;
- В. Дж. Локку;
- Г. Г. Ляйбницю.

4. Загальна структура «Науки логіки» Г. Гегеля така:

А. вчення про сутність, вчення про поняття, вчення про буття;

Б. вчення про буття, вчення про поняття, вчення про сутність;

В. вчення про буття, вчення про сутність, вчення про поняття;

Г. вчення про субстанцію, вчення про дійсність, вчення про ідею.

5. Згідно з Ф. Енгельсом, основне питання філософії – це:

- А. питання про смисл життя;
- Б. питання про напрям історії;
- В. питання про співвідношення єдиного та множини;
- Г. питання про співвідношення буття та мислення.

6. «Українським Сократом» називають:

- А. Ф. Прокоповича;
- Б. Г. Сковороду;
- В. П. Юркевича;
- Г. М. Поповича.

7. Поняття «логоцентризм» в постмодерністській філософії позначає:

- А. єдність історичного та логічного;
- Б. єдність дедукції та індукції;
- В. єдність формальної та діалектичної логіки;
- Г. наявність універсальної закономірності світобудови, яка розуміється в душі лінійного детермінізму.

8. Онтологія – це філософське вчення:

- А. про походження Всесвіту;
- Б. про цінності;
- В. про буття;
- Г. про доведення.

9. Поняття «прикордонної ситуації» висунуте:

- А. М. Бердяєвим;
- Б. А. Бергсоном;
- В. К. Ясперсом;
- Г. М. Гайдеггером.

10. Поняття «архетип» у вченні К. Юнга означає:

- А. комплекс індивідуального безсвідомого;
- Б. вольовий акт індивіда;
- В. спосіб тлумачення частини і цілого;
- Г. структуроутворюючий елемент колективного безсвідомого.

Завдання № 6.

1. Свій філософський метод Сократ називав «майєвтикой», що в буквальному перекладі означає:

- А. мистецтво вести бесіду;
- Б. мистецтво розумового експерименту;
- В. мистецтво давати визначення понять;
- Г. акушерство.

2. Креаціонізм – це:

- А. вчення про створення світа Богом в єдиному творчому акті;

- Б. вчення про багатоманітне створення Богом світів;
- В. вчення про знищення світу;
- Г. вчення про вічне існування світу.

3. Трактат Спінози «Етика» викладений так званим:

- А. діалектичним методом;
- Б. ймовірнісним методом;
- В. геометричним методом;
- Г. есеїстичним методом.

4. Вчення про надлюдину висунуто:

- А. С. К'єркегором;
- Б. К. Марксом;
- В. Ф. Ніцше;
- Г. А. Камю.

5. Для механістичного світогляду характерне заперечення:

- А. причинності;
- Б. необхідності;
- В. випадковості;
- Г. закономірності.

6. В його ідеальному проекті держави володарями повинні бути філософи, оскільки вони розуміють ідеальний світ, отже істину, благо, красоту більш ясно, ніж інші. Це проект:

- А. Аристотеля;
- Б. Діогена;
- В. Платона;
- Г. Сократа.

7. В центрі уваги школи, яку заснував Піфагор, було те, що, за думкою філософа, лежить в основі всього сущого:

- А. порядок;
- Б. Бог;
- В. розум;
- Г. число.

8. Важливо мати правильне ставлення до життя, щоб розум був спокійний. Давні греки називали цей стан відчуженості від проблем реального світу та гармонії з самим собою:

- А. атараксія;
- Б. гедонізм;
- В. скептицизм;
- Г. ентелехія.

9. Постмодерністи проголосили:

- А. «смерть Бога»;
- Б. «смерть Держави»;
- В. «смерть Автора»;
- Г. «смерть Красиоти».

10. «Герменевтичне коло» як метод розуміння ґрунтується на:

- А. діалектиці причини та наслідку;
- Б. діалектиці частини та цілого;
- В. діалектиці необхідності та випадковості;
- Г. діалектиці можливості та дійсності.

Завдання № 7.

1. Представником римського стоїцизму був «філософ на троні»:

- А. Сенека;
- Б. Антонин Пій;
- В. Марк Аврелій;
- Г. Секст Емпірик.

2. Рішуче розрізнив політику та етику:

- А. Макіавеллі;
- Б. Монтень;
- В. Спіноза;
- Г. Руссо.

3. Світогляд Г. Ляйбница:

- А. песимістичний;

- Б. оптимістичний;
- В. скептичний;
- Г. гедоністичний.

4. В філософії Д. Г'юма важливе місце займає аналіз логічної помилки «post hoc, ergo propter hoc», що означає:

- А. «людина є міра всіх речей»;
- Б. «мислю, отже існую»;
- В. «війна всіх проти всіх»;
- Г. «після цього, отже по причині цього».

5. Згідно з Е. Кантом, простір і час є:

- А. форми існування матерії;
- Б. універсалії, які знаходяться в розумі Бога;
- В. апіорні форми споглядання;
- Г. апостеріорні форми споглядання.

6. Ж.-П. Сартр думав, що якби Бог існував, то його слід було б:

- А. шанувати;
- Б. любити;
- В. вбити;
- Г. ігнорувати.

7. Еклектика – це:

- А. безпринципне змішання різних поглядів;
- Б. органічний синтез різних точок зору;
- В. метод ведення суперечки;
- Г. вчення про всезагальну гармонію.

8. Це поняття розроблено Гегелем, розвинуте Марксом та успадковане екзистенціалістами:

- А. самотність;
- Б. відчуження;
- В. страх;
- Г. турбота.

9. Для філософії епохи Просвітництва характерно:
- А. метафізичність;
 - Б. теоцентризм;
 - В. раціоналізм;
 - Г. креаціонізм.

10. Автором роботи «Структура наукових революцій» є:
- А. К. Поппер;
 - Б. Т. Кун;
 - В. Ю. Хабермас;
 - Г. П. Фейєрабенд.

Завдання № 8.

1. Філософія може бути визначена як:
- А. система найбільш загальних теоретичних поглядів на світ, на місце людини в ньому;
 - Б. мудрість взагалі;
 - В. сукупність моральних вчень та норм;
 - Г. система релігійних і моральних норм.
2. Гносеологія – це філософське вчення:
- А. про методи наукового пізнання;
 - Б. про пізнання світу;
 - В. про непізнаванність світу;
 - Г. про буття.
3. Згідно з Лао-Цзи, досконаломудрий є непереможним, тому що він:
- А. всемогутній;
 - Б. невразливий;
 - В. нічому не протиборствує;
 - Г. знає закони природи.
4. Згідно з Платоном, на вершині ієрархії ідей знаходиться:
- А. ідея блага;
 - Б. ідея краси;
 - В. ідея істини;
 - Г. ідея справедливості.

5. Ксенофан був першим критиком:
А. багатобожжя;
Б. єдиногобожжя;
В. релігійного дуалізму;
Г. антропоморфного уявлення про богів.

6. Засновником позитивізму був:
А. Е. Кант;
Б. О. Конт;
В. Г. Спенсер;
Г. Ф. Енгельс.

7. Однією з основних ідей Ф. Ніцше є ідея:
А. вічного прогресу;
Б. вічного руху;
В. вічного повернення;
Г. вічного покаяння.

8. Засновником інтуїтивізму у новітній філософії був:
А. Шеллінг;
Б. Бергсон;
В. Бахтін;
Г. Вітгенштейн.

9. Автором праці «Пам'ять. Історія. Забуття» є:
А. А. Дж. Тойнбі;
Б. Л. М. Гумільов;
В. Ж. Дельоз;
Г. П. Рікьор.

10. Солипсизм – це світогляд, згідно з яким:
А. існує абсолютна істина;
Б. існує абсолютна омана;
В. існує тільки суб'єкт, що мислить;
Г. взагалі нічого не існує.

Завдання № 9.

1. Висловлювання «війна – батько всього, цар всього» належить:

- А. Геракліту;
- Б. Емпедоклу;
- В. К Марксу;
- Г. Ф. Ніцше.

2. Найкращим соціальним прошарком Аристотель вважав:

- А. незаможних;
- Б. заможних;
- В. людей середнього достатку;
- Г. торговців.

3. Афоризм «Знання – сила», в якому відобразилась практична спрямованість науки, належить:

- А. Р. Декарту;
- Б. Ф. Бекону;
- В. Т. Гоббсу;
- Г. Дж. Локку.

4. У вдосконаленні суспільного устрою Вольтер покладав основні надії на:

- А. народ;
- Б. революцію;
- В. освіченого монарха;
- Г. дворянство.

5. Згідно з Гегелем, неістинність окремих речей полягає:

- А. в їх тимчасовості;
- Б. в їх просторовій обмеженості;
- В. у тому, що їх існування не співпадає з їх сутністю;
- Г. в їх багатоманітності.

6. Питання про об'єктивну реальність в неопозитивізмі проголошується:

- А. найважливішим філософським питанням;

- Б. другорядним;
- В. безглуздим;
- Г. вічним.

7. М. Гайдеггер називає мову:

- А. «основним засобом спілкування»;
- Б. «основною знаковою системою»;
- В. «основним засобом маніпуляції»;
- Г. «будинком буття».

8. Головне у цього філософа – соціально-філософські проблеми. Він сам себе вважав Евклідом у сфері суспільних наук. В своїй книзі, яка названа в честь біблійної потвори, він виклав своє вчення про людину, державу та право. Це:

- А. Р. Декарт;
- Б. Т. Гоббс;
- В. Ф. Бекон;
- Г. Дж. Локк.

9. Вчення про буття називається:

- А. гносеологією;
- Б. онтологією;
- В. аксіологією;
- Г. епістемологією.

10. Теорію комунікативної дії розробив:

- А. А. Н. Уайтхед;
- Б. М. Фуко;
- В. Ю. Хабермас;
- Г. Ж. Деррида.

Завдання № 10.

1. Своїми апоріями Зенон хотів довести:

- А. що рух неможливо сприймати;
- Б. що рух неможливо мислити;
- В. що рух є всезагальним;
- Г. що світ є боротьба Любові та Ворожнечі.

2. Поняття «зміна»:

- А. більш широке, ніж поняття «рух»;
- Б. більш вузьке, ніж поняття «рух»;
- В. тотожне поняттю «рух»;
- Г. не пов'язане з поняттям «рух».

3. Згідно з Б. Спінозою, атрибутами субстанції є:

- А. простір і рух;
- Б. рух і мислення;
- В. простір і мислення;
- Г. свобода і мислення.

4. Автором «Промов до німецької нації» є:

- А. Фіхте;
- Б. Гегель;
- В. Ніцше;
- Г. Геббельс.

5. У своїй філософії історії О. Шпенглер:

- А. ототожнював культуру і цивілізацію;
- Б. протиставляв культуру і цивілізацію;
- В. не використовував ці поняття;
- Г. вважав культуру частиною цивілізації.

6. Важливо мати правильне ставлення до життя, щоб розум був спокійний. Давні греки називали цей стан відчуженості від проблем реального світу та гармонії з самим собою:

- А. атараксія;
- Б. гедонізм;
- В. скептицизм;
- Г. ентелехія.

7. За Аристотелем, людина – це:

- А. двоноге без пір'їв;
- Б. моральна істота;
- В. душа у в'язниці тіла;
- Г. політична тварина.

8. Однією з форм втечі від свободи Е. Фромм вважав:
- А. релятивізм;
 - Б. агностицизм;
 - В. конформізм;
 - Г. фідейзм.

9. В постмодерністському світогляді поняття «номадизм» передбачає:

- А. дослідження етнографії кочівників;
- Б. дослідження історії Великих географічних відкриттів;
- В. відмову від розуміння буття як структурно організованого;
- Г. дослідження варіантів віртуальної історії.

10. Розуміння історії Аврелієм Августином можна позначити як:

- А. фаталізм;
- Б. провіденціалізм;
- В. віртуалізм;
- Г. нігілізм.

Завдання № 11.

1. Згідно з Руссо, засновником громадянського суспільства був:

- А. удачливий завойовник;
- Б. розумний законодавець;
- В. перший, хто, обгородивши ділянку землі, сказав: «це моє»;
- Г. перший, хто придумав приборкати людей за допомогою віри в Бога.

2. Засновником неоплатонізму був:

- А. Сенека;
- Б. Секст Емпірик;
- В. Плотин;
- Г. Порфирій.

3. Положення Р. Декарта «Cogito ergo sum» означає:

- А. «вірою, тому що безглуздо»;
- Б. «природа – причина самої себе»;
- В. «мислю, отже існую»;
- Г. «все в міру».

4. Автор трактата «Виправдання добра»:

- А. П. Я. Чаадаєв;
- Б. В. С. Соловйов;
- В. П. А. Флоренський;
- Г. Л. М. Толстой.

5. Розуміння метафізики як антидіалектичного методу мислення сходиться до:

- А. Платона;
- Б. Аристотеля;
- В. Е. Канта;
- Г. Г. В. Ф. Гегеля.

6. Пантеїзм – це:

- А. вчення про незмінність буття;
- Б. вчення про незбагненність Бога;
- В. вчення про тотожність Бога і Світу;
- Г. вчення про всезагальну доцільність.

7. Згідно з М. Бубером, Я конститується:

- А. лише у відношенні до Воно;
- Б. лише у відношенні до Ти;
- В. лише у відношенні до Ми;
- Г. лише у відношенні до вічності.

8. Центральним поняттям юнгівського вчення про колективне без свідоме є:

- А. лібідо;
- Б. архетип;
- В. комплекс;
- Г. монада.

9. У сучасному розумінні поняття «нігілізм» означає:
- А. заперечення розумності світу;
 - Б. заперечення сенсу життя;
 - В. заперечення всіх позитивних цінностей та ідеалів;
 - Г. заперечення віри в соціальний прогрес.

10. Чим відрізняється філософія від міфології та релігії:
- А. вченням про надприродне;
 - Б. вченням про авторитети;
 - В. раціонально-теоретичним уявленням про світ;
 - Г. образністю уявлень.

Завдання № 12.

1. Поняття «сансара» в давньоіндійських релігійно-філософських вченнях означає:

- А. світову ілюзію;
- Б. відплату за вчинки;
- В. кругообіг народжень і смертей;
- Г. духовне первоначало буття.

2. Мірандола у XV столітті висловив думку про людину як про:

- А. представника елементарного світу;
- Б. представника небесного світу;
- В. представника ангельського світу;
- Г. особливому мікрокосмі.

3. Агностицизм – це:

- А. вчення, яке заперечує пізнаваність світу;
- Б. вчення, яке заперечує буття Бога;
- В. вчення, яке заперечує спасіння душі;
- Г. вчення, яке заперечує необхідність філософії.

4. Постмодерністському світогляду притаманний:

- А. лінійний спосіб бачення світу;
- Б. нелінійний спосіб бачення світу;
- В. містичний спосіб бачення світу;
- Г. бінарний спосіб бачення світу.

5. Згідно з Фройдом, основними компонентами структури особистості є:

- А. не-Я, Я, Воно;
- Б. Я, Ти, Воно;
- В. Воно, Я, Над-Я;
- Г. Я, Ти, Над-Я.

6. Автором праці «Логіка смислу» є:

- А. Б. Рассел;
- Б. Ж. Дельоз;
- В. Ж. Деррида;
- Г. Рікьор.

7. Перед тим як проголосити: «Я мислю, отже існую», Декарт стверджував:

- А. «Знання – сила»;
- Б. «Любов рухає сонце та зорі»;
- В. «У всьому слід сумніватися»;
- Г. «Вірую, тому що безглуздо».

8. За Дж. Локком, вторинні якості – це:

- А. рух, щільність, колір, запах;
- Б. колір, запах, щільність, обсяг;
- В. колір, запах, смак, звук;
- Г. смак, звук, обсяг, фігура.

9. Згідно з Г. Ляйбніцем, монади взаємодіють відповідно з принципом:

- А. всезагальної причинності;
- Б. всезагальної ймовірності;
- В. встановленої гармонії;
- Г. боротьби протилежностей.

10. Для філософії епохи Просвітництва характерно:

- А. метафізичність;
- Б. теоцентризм;
- В. раціоналізм;
- Г. креаціонізм.

Завдання № 13.

1. У середньовічній філософії в суперечці про універсалії номіналісти стверджували:

- А. ідея загального (поняття) передує речі;
- Б. ідея речі не відповідає матеріальному втіленню;
- В. ідея ідентична речі;
- Г. реальні лише одиничні речі, а ідеї – лише імена речей.

2. Найкращий шлях пізнання Ф. Бекон порівнював зі:

- А. шляхом мурахи;
- Б. шляхом павука;
- В. шляхом бджоли;
- Г. шляхом метелика.

3. Епікур вперше припустив:

- А. що Земля і планети обертаються навколо Сонця;
- Б. що швидкість світла не безкінечна;
- В. що атом може мимовільно відхилитись від своєї території;
- Г. що поняття добра і зла відносні.

4. Засновником прагматизму був:

- А. Г. Спенсер;
- Б. Ч. Пірс;
- В. Дж. Дьюї;
- Г. Б. Рассел.

5. Згідно з неоплатоніками, світ існує завдяки:

- А. руху атомів;
- Б. акту творення Богом;
- В. еманції Єдиного;
- Г. циклом загоряння та згасання світового вогню.

6. Згідно з А. Шопенгауером, основой світу є:

- А. матерія;
- Б. розум;
- В. абсолютна ідея;
- Г. воля.

7. Обґрунтував у своїх працях «Сума теології» та «Сума проти язичників» основні принципи християнської теології, спираючись на вчення Аристотеля:

- А. Аврелій Августин;
- Б. Хома Аквінський;
- В. Тертуліан;
- Г. П'єр Абеляр.

8. Розуміння метафізики як умоосязного досягнення незмінних первоначал сходиться до:

- А. платонічної традиції;
- Б. аристотелевської традиції;
- В. кантівської традиції;
- Г. гегелівської традиції.

9. В марксистській гносеології пізнання, за суттю, є:

- А. відображення;
- Б. осмислення;
- В. конструювання;
- Г. передбачення.

10. Центральне місце у концепції наукових революцій Т. Куна займає поняття:

- А. епістемі;
- Б. ноєми;
- В. парадигми;
- Г. архетипу.

Завдання № 14.

1. Вирішальне значення для формування філософії нового часу мав:

- А. розвиток протестантизму як нового напрямку християнства;
- Б. підйом народного і революційного руху;
- В. становлення абсолютної монархії;
- Г. становлення наук, в першу чергу – природничих.

2. Згідно з марксизмом, в комуністичному суспільстві держава:

- А. зміцниться;
- Б. вдосконалиться;
- В. відіме;
- Г. стане по-справжньому демократичною.

3. За думкою С. К'єркегора, істина:

- А. об'єктивна і систематична;
- Б. абстрактна і загальнозначима;
- В. суб'єктивна і екзистенціальна;
- Г. абсолютна і позачасова.

4. Вчення про «волю до влади» висунув:

- А. А. Шопенгауер;
- Б. Ф. Ніцше;
- В. А. Бергсон;
- Г. М. Бердяєв.

5. Автором праці «Слова та речі» є:

- А. М. Бахтін;
- Б. Л. Вітгенштейн;
- В. М. Фуко;
- Г. Ж. Дельоз.

6. Одним з центральних понять у дослідженнях М. М. Бахтіна є:

- А. монолог;
- Б. діалог;
- В. ризома;
- Г. монадологія.

7. В його ідеальному проекті держави володарями повинні бути філософи, оскільки вони розуміють ідеальний світ, отже істину, благо, красу більш ясно, ніж інші. Це проект:

- А. Аристотеля;
- Б. Діогена;

В. Платона;
Г. Сократа.

8. В центрі уваги школи, яку заснував Піфагор, було те, що, за думкою філософа, лежить в основі всього суцього:

А. порядок;
Б. Бог;
В. розум;
Г. число.

9. Важливо мати правильне ставлення до життя, щоб розум був спокійний. Давні греки називали цей стан відчуженості від проблем реального світу та гармонії з самим собою:

А. атараксія;
Б. гедонізм;
В. скептицизм;
Г. ентелехія.

10. Персоналістська філософія виходить з положення:

А. про максимальну цінність особистості як такої;
Б. про антропоморфність Бога;
В. про гармонію особистості та суспільства;
Г. про відповідальність особистості за соціальну несправедливість.

Завдання № 15.

1. Висловлювання «я знаю, що нічого не знаю» належить:

А. Геракліту;
Б. Парменіду;
В. Протагору;
Г. Сократу.

2. Тезу про те, що мудрець є «громадянин світу» висунули:

А. кініки;
Б. стоїки;
В. епікурейці;
Г. неоплатоніки.

3. У вченні Лао-Цзи поняття «дао» означає:
- А. спосіб пізнання Бога;
 - Б. природний шлях всіх речей;
 - В. штучний шлях речей;
 - Г. спосіб досягнення потойбічного блаженства.
4. Ф. Бекон виокремлював наступні «примари пізнання»:
- А. примари роду, примари печери, примари замка, примари човна;
 - Б. примари замка, примари човна, примари ринку, примари театру;
 - В. примари роду, примари печери, примари ринку, примари театру;
 - Г. примари печери, примари ринку, примари замка, примари війни.
5. Автором трактату «Буття та ніщо» є:
- А. М. Гайдеггер;
 - Б. К. Ясперс;
 - В. Ж.-П. Сартр;
 - Г. А. Камю.
6. Згідно з А. Дж. Тойнбі, цивілізації розвиваються завдяки закону:
- А. необхідності-і-випадковості;
 - Б. причини-і-наслідку;
 - В. виклику-і-відповіді;
 - Г. можливості-і-дійсності.
7. Філософське вчення про природу цінностей, їх місці в реальності та про структуру ціннісного світу – це:
- А. гносеологія;
 - Б. аксіологія;
 - В. онтологія;
 - Г. агностицизм.

8. Антропоморфізація –це:
А. філософське вчення про пізнання світу;
Б. олюднення навколишньої природи;
В. зібрання міфів;
Г. філософське вчення про людину.

9. Принцип ненасилля у буддистів та індуїстів, який потребує рівної поваги до всіх живих істот – це:

- А. карма;
Б. йога;
В. ахимса;
Г. нірвана.

10. В філософії Е. Канта «трансцендентальне» означає:

- А. пізнання явищ;
Б. пізнання речей в собі;
В. пізнання апіорних умов пізнання;
Г. пізнання світу в цілому.

Завдання № 16.

1. Детермінізм – це поняття, яке означає:

- А. всезагальну випадковість;
Б. всезагальну причинність;
В. всезагальну доцільність;
Г. всезагальну відносність.

2. Основна теза «шляху істини», за Парменідом, наголошує:

- А. «буття є, небуття немає»;
Б. «небуття є, буття немає»;
В. «є і буття і небуття»;
Г. «все тече, все змінюється».

3. Положення про наявність в розумі «вроджених ідей» відстоювали:

- А. емпірики;
Б. сенсуалісти;
В. раціоналісти;
Г. агностики.

4. В діалектиці Г. Гегеля «заперечення заперечення» означає:

- А. заперечень всього негативного;
- Б. заперечення поширених оман;
- В. заперечення попередніх стадій розвитку з утриманням їх позитивного змісту;
- Г. заперечення релятивізму.

5. Поняття «інтенціональність» в філософії Е. Гуссерля означає:

- А. неможливість пізнання речей у собі;
- Б. тотожність суб'єкта і об'єкта;
- В. антиномічність свідомості;
- Г. початкову віднесеність свідомості до світу предметів.

6. Основним питанням філософії, за А. Камю, є питання:

- А. про первісність матерії або свідомості;
- Б. про кількість субстанцій;
- В. про напрям людської історії;
- Г. про те, чи варто життя того, щоб його прожити.

7. Думку про «занепад Європи» проголосив:

- А. К. Маркс;
- Б. М. Бердяєв;
- В. О. Шпенглер;
- Г. А. Тойнбі.

8. Поняття «логоцентризм» в постмодернізмі означає:

- А. повернення до вчення Геракліта про логос;
- Б. осмислення буття як такого, що має внутрішню логіку та підкоряється лінійному детермінізму;
- В. використання силлогістики Аристотеля;
- Г. логічне обґрунтування наукового пізнання.

9. «Всесвіт – сфера, центр якої всюди, а окружність ніде». Так говорив:

- А. М. Кузанський;
- Б. Аврелій Августин;

В. Дж. Бруно;
Г. Якоб Бьоме.

10. За своїм світоглядом Платон був:

- А. об'єктивним ідеалістом;
- Б. суб'єктивним ідеалістом;
- В. скептиком;
- Г. матеріалістом.

Завдання № 17.

1. Цього філософа деякі порівнювали з Ісусом Христом; не за релігійними міркуваннями, а тому що він також постраждав за своє вчення. Він представ перед судом, який запропонував йому вибрати між відмовою від свого вчення та смертю. Він обрав останнє. Це:

- А. Аристотель;
- Б. Платон;
- В. Сократ;
- Г. Протагор.

2. За Демокрітом, Всесвіт є:

- А. поєднанням чотирьох стихій;
- Б. боротьбою Любові та Ворожнечі;
- В. рухом атомів у безкінечному порожньому просторі;
- Г. еманациєю єдиного в матеріальні речі.

3. Особливу лють церкви викликало вчення Дж. Бруно:

- А. про Сонце як центр Всесвіту;
- Б. про єдність Бога та Світу;
- В. про множину населених світів у безкінечному Всесвіті;
- Г. про техніку управління пам'ятю.

4. Рене Декарт вважав, що у процесі пізнання слід переходити:

- А. від простого до складного;
- Б. від складного до простого;
- В. від часткового до загального;
- Г. від єдиного до множини.

5. Відомий принцип цього філософа: «вірую, тому що безглуздо». Так стверджував:

- А. Аврелій Августин;
- Б. П'єр Абеляр;
- В. Тертулліан;
- Г. Хома Аквінський.

6. Обґрунтував у своїх працях «Сума теології» та «Сума проти язичників» основні принципи християнської теології, спираючись на вчення Аристотеля:

- А. Аврелій Августин;
- Б. Хома Аквінський;
- В. Тертулліан;
- Г. . П'єр Абеляр.

7. Згідно з Е. Кантом, особливістю розуму є:

- А. здатність давати принципи пізнання;
- Б. здатність давати правила пізнання;
- В. здатність підводити окремі випадки під правила;
- Г. здатність сприймати явища.

8. Принцип фальсифікації в неопозитивізмі означає:

- А. спотворення результатів експерименту;
- Б. принципову здатність наукової теорії бути спростованою;
- В. неможливість адекватного пізнання дійсності;
- Г. неправильне тлумачення наслідків відчуттів.

9. Постмодерністи проголосили:

- А. «смерть Бога»;
- Б. «смерть Держави»;
- В. «смерть Автора»;
- Г. «смерть Красоти».

10. Поняття «ризوما» в постмодерністській філософії означає:

- А. єдність історичного і логічного;
- Б. структурованість світового цілого;

- В. принципово не структурний та нелінійний спосіб організації цілісності;
- Г. розуміння безглуздості людської історії.

Завдання № 18.

1. Термін «теодицея» означає:

- А. вчення про єдиного Бога;
- Б. виправдання Бога;
- В. вчення про тотожність Бога та Світу;
- Г. вчення про трансцендентність Бога.

2. Онтологія – це філософське вчення:

- А. про походження Всесвіту;
- Б. про цінності;
- В. про буття;
- Г. про доведення.

3. Чим відрізняється філософія від міфології та релігії:

- А. вченням про надприродне;
- Б. вченням про авторитети;
- В. раціонально-теоретичним уявленням про світ;
- Г. образністю уявлень.

4. Антропоморфізація –це:

- А. філософське вчення про пізнання світу;
- Б. олюднення навколишньої природи;
- В. зібрання міфів;
- Г. філософське вчення про людину.

5. З точки зору Дж. Берклі, існувати – означає:

- А. бути незалежним від свідомості;
- Б. бути здатним сприйматись;
- В. рухатися;
- Г. бути таким, що неможливо знищити.

6. Вчення про «сродну працю» належить:

- А. Ф. Прокоповичу;
- Б. Г. Сковороді;

В. П. Юркевичу;
Г. Т. Шевченку.

7. Згідно з Ф. Шеллінгом, в абсолюті суб'єкт та об'єкт:

- А. розрізняються;
- Б. протилежні;
- В. тотожні;
- Г. незалежні.

8. Згідно з М. Бердяєвим, вищою ціллю людини є:

- А. пізнання;
- Б. встановлення справедливого суспільства;
- В. творчість;
- Г. здійснення добра.

9. Піфагор вважав, що первоначалом всього є:

- А. повітря;
- Б. земля;
- В. число;
- Г. чотири стихії.

10. Автором трактату «Буття і час» є:

- А. Е. Гуссерль;
- Б. М. Гайдеггер;
- В. Ж.-П. Сартр;
- Г. А. Н. Уайтхед.

Завдання № 19.

1. З точки зору Е. Канта «скандалом для філософії» є:

- А. неможливість доведення буття Бога;
- Б. неможливість доведення існування речей у собі;
- В. неможливість визначення предмету філософії;
- Г. неможливість визначення основного питання філософії.

2. Індукція – це поняття, що означає в філософії:

- А. метод психологічного впливу;
- Б. метод мислення, побудований на переході від загального до часткового;

В. метод мислення, побудований на переході від часткового до загального;

Г. метод всезагального пізнання.

3. За Д. Г'юмом, ідея причини є наслідком логічної помилки:

А. «доведення термінів до чотирьох»;

Б. «після цього, отже по причині цього»;

В. «кола в доведенні»;

Г. тавтології.

4. В своїй філософії Й.-Г. Фіхте намагається:

А. вивести Я з не-Я;

Б. вивести не-Я з Я;

В. вивести Я з Воно;

Г. вивести Я з Ти.

5. В філософії Б. Спінози положення «causa sui» означає:

А. що Бог всеблаг;

Б. що Бог всемогутній;

В. що природа є причиною самої себе;

Г. що природа розвивається.

6. Славу цьому філософу приніс твір, в якому він обґрунтував негативний вплив прогресу на суспільну мораль:

А. Вольтер;

Б. Дідро;

В. Руссо;

Г. Лессинг.

7. За вченням Г. Ляйбниця, монада – це:

А. єдність Бога і природи;

Б. єдність людського розуму;

В. неподільна, замкнена духовна субстанція;

Г. єдність суб'єкта та об'єкта.

8. Ідеї цього «освіченого француза» про розподіл влади в уряді здійснили сильний вплив на конституцію США. Це ідеї:

А. Д. Дідро;

Б. Ж.-Ж. Руссо;

В. Монтеск'є;
Г. Вольтера.

9. Автором «Логіко-філософського трактату» є:

А. Б. Рассел;
Б. К. Поппер;
В. Л. Вітгенштейн;
Г. Т. Кун.

10. Вирішальне значення для формування філософії нового часу мав:

А. розвиток протестантизму як нового напрямку християнства;
Б. підйом народного і революційного руху;
В. становлення абсолютної монархії;
Г. становлення наук, в першу чергу – природничих.

Завдання № 20.

1. За Платоном, структура ідеальної держави повинна відповідати:

А. структурі космоса;
Б. структурі міфа;
В. структурі людської душі;
Г. структурі «Іліади».

2. Аристотель розрізняв наступні чотири причини буття:

А. матеріальну, формальну, екзистенціальну, темпоральну;
Б. рушійну, цільову, темпоральну, акцидентальну;
В. матеріальну, формальну, рушійну, цільову;
Г. формальну, рушійну, екзистенціальну, акцидентальну.

3. У середньовічній схоластиці «реалізм» – це:

А. художній метод зображення життя в формах самого життя;
Б. вчення про реальне існування універсалій;
В. вчення про реальне існування одиничних речей;
Г. сприйняття життя поза ілюзіями.

4. В сучасному розумінні діалектика – це:
- А. мистецтво суперечки;
 - Б. вчення про всезагальний зв'язок та всезагальний розвиток;
 - В. вчення про самототожність буття;
 - Г. вчення про множину світів.
5. Вихідним пунктом філософії Г. В. Ф. Гегеля є положення про:
- А. перехід кількісних змін в якісні;
 - Б. заперечення заперечення;
 - В. тотожність буття та мислення;
 - Г. апіорні форми мислення.
6. Вчення про «всеедність» належить:
- А. В. Соловйову;
 - Б. М Бердяєву;
 - В. І. Ільїну;
 - Г. П. Флоренському.
7. За П. Тейяром де Шарденом, за своєю суттю, космогенез є:
- А. антропогенез;
 - Б. христовгенез;
 - В. апокатастасис;
 - Г. творчий потяг.
8. Висловлювання «Бог вмер» належить:
- А. А. Шопенгауеру;
 - Б. К. Марксу;
 - В. Ф. Ніцше;
 - Г. М. Фуко.
9. За А. Н. Уайтхедом, субстанцією світу є:
- А. матерія;
 - Б. ідея;
 - В. простір та час;
 - Г. процес.

10. За К. Ясперсом, «осьовий час» – це епоха, яка:
- А. задає смислову єдність людської історії;
 - Б. закладає основи великих імперій стародавності;
 - В. закладає основи сучасного світогляду;
 - Г. формує первісне християнство.

Завдання № 21.

1. Згідно з антропним принципом сучасної космології:
- А. людина є міра всіх речей;
 - Б. фундаментальні константи всесвіту є такими, що роблять можливим існування спостерігачів;
 - В. людина – володар своєї долі;
 - Г. людина – це звучить гордо.
2. За М. Кузанським, в Бозі протилежності:
- А. розрізняються;
 - Б. фіксуються;
 - В. співпадають;
 - Г. протиставляються.
3. Термін «утопія» означає буквально:
- А. віддалений острів;
 - Б. ідеальна держава;
 - В. місце, яке не існує;
 - Г. велика мрія.
4. Афоризм «Знання – сила», в якому відобразилась практична спрямованість науки, належить:
- А. Р. Декарту;
 - Б. Ф. Бекону;
 - В. Т. Гоббсу;
 - Г. Дж. Локку.
5. За Е. Кантом, антиномії чистого розуму – це:
- А. апіорні форми пізнання;
 - Б. апостеріорні форми пізнання;

В. протиріччя, в які впадає розум, коли намагається досягнути світобудову в цілому;

Г. протиріччя, в які впадає розум, коли намагається пізнати світ явищ.

6. «Свобода є усвідомлена необхідність», тобто – єдність розума та волі. Так вважав:

- А. Р. Декарт;
- Б. Дж. Локк;
- В. Б. Спіноза;
- Г. Т. Гоббс.

7. У ХХ ст. виник такий напрям релігійної філософії, як:

- А. заперечна теологія;
- Б. теологія визволення;
- В. теорія подвійної істини;
- Г. гностична теологія.

8. О. Конт є засновником:

- А. стоїцизму;
- Б. скептицизму;
- В. емпіризму;
- Г. позитивізму.

9. Головне у цього філософа – соціально-філософські проблеми. Він сам себе вважав Евклідом у сфері суспільних наук. В своїй книзі, яка названа в честь біблійної потвори, він виклав своє вчення про людину, державу та право. Це:

- А. Р. Декарт;
- Б. Т. Гоббс;
- В. Ф. Бекон;
- Г. Дж. Локк.

10. Е. Гуссерль – засновник:

- А. постпозитивізму;
- Б. аналітичної філософії;
- В. трансцендентальної феноменології;
- Г. трансцендентальної аперцепції.

Завдання № 22.

1. Онтологія – це філософське вчення:
 - А. про походження Всесвіту;
 - Б. про цінності;
 - В. про буття;
 - Г. про доведення.

2. Термін «трансцендентний» означає:
 - А. те, що пізнається відчуттями;
 - Б. те, що пізнається розумом;
 - В. те, що пізнається експериментально;
 - Г. те, що знаходиться за межами пізнання.

3. Управління суспільством у конфуціанстві порівнюється з відносинами:
 - А. друзів;
 - Б. співробітників;
 - В. матері і дітей;
 - Г. батька та сина.

4. Гегелівська система побудована:
 - А. по принципу співвідношення невизначеностей;
 - Б. по антропному принципу;
 - В. по триадичному принципу;
 - Г. по геліоцентричному принципу.

5. В число французьких просвітників XVIII століття входить:
 - А. Монтень;
 - Б. Дідро;
 - В. Декарт;
 - Г. Гассенді.

6. Висловлювання «Платон мені друг, але істина дорожче» належить:
 - А. Сократу;
 - Б. Аристотелю;
 - В. Епікуру;
 - Г. Плотину.

7. Згідно з екзистенціалістами:
- А. сутність передує існуванню;
 - Б. існування передує сутності;
 - В. сутність співпадає з існуванням;
 - Г. сутність не існує.

8. Витончені філософські теорії, науки та книги зовсім не потрібні, вважали:

- А. стоїки;
- Б. кініки;
- В. скептики;
- Г. епікурейці.

9. За Г. Сковородою, «символічний світ» – це:

- А. людина;
- Б. культура;
- В. Біблія;
- Г. світ ангелів.

10. В гносеології неопозитивістів важливе місце займає:

- А. принцип верифікації;
- Б. вчення про інтелектуальну інтуїцію;
- В. вчення про практику як критерій істини;
- Г. принцип єдності історичного та логічного.

Завдання № 23.

1. Априорне знання – це:

- А. знання, яке отримане з досвіду;
- Б. знання, яке отримане незалежно від досвіду;
- В. знання, яке отримане з божественного одкровення;
- Г. знання, яке отримане з комунікації.

2. Гносеологія – це філософське вчення:

- А. про буття;
- Б. про пізнання;
- В. про людину;
- Г. про спасіння душі завдяки знанню.

3. Ортодоксальні системи давньоіндійської філософії – це:
А. санкх'я, йога, ньяя, вайшешика, міманса, веданта;
Б. міманса, веданта, буддизм, джайнизм, чарвака, локаята;
В. чарвака, локаята, санкх'я, йога, ньяя, вайшешика;
Г. буддизм, тантризм, чарвака, йога, міманса, веданта.

4. Сиддхартха Гаутама Шак'ямуні – засновник:
А. конфуціанства;
Б. буддизму;
В. мусульманства;
Г. йоги.

5. Пантеїзм – це вчення:
А. про те, що Бог тільки створив світ та більш не втручається в хід світових процесів;
Б. про боротьбу доброго та злого Бога;
В. про тотожність Бога та Світу;
Г. про незбагненність Бога.

6. Вчення про цінності називається:
А. телеологією;
Б. тавтологією;
В. аксіологією;
Г. естетикою.

7. Геракліт Ефеський вважав, що первоначалом є:
А. вода;
Б. вогонь;
В. земля;
Г. повітря.

8. Вчення про «виправлення імен» належить:
А. Лао-Цзи;
Б. Конфуцію;
В. Чжуан-Цзи;
Г. Сімі Цяню.

9. Згідно з М. Гайдеггером, основним модусом буття людини у світі є:

- А. насолода;
- Б. надія;
- В. турбота;
- Г. страх.

10. Онтологічний доказ буття Бога висунув:

- А. Хома Аквінський;
- Б. Августин;
- В. П'єр Абеляр;
- Г. Ансельм Кентерберійський.

Завдання № 24.

1. Вчення про створення світу Богом з нічого, актом своєї волі, це:

- А. патристика;
- Б. креаціонізм;
- В. монотеїзм;
- Г. клерикалізм.

2. Відомий принцип цього філософа: «вірую, тому що безглуздо». Так стверджував:

- А. Аврелій Августин;
- Б. П'єр Абеляр;
- В. Тертуліан;
- Г. Хома Аквінський.

3. Гуманістичний світогляд в епоху Відродження вперше став складатися в:

- А. Нідерландах;
- Б. Німеччині;
- В. Франції;
- Г. Італії.

4. Згідно з К. Марксом, основою будови та розвитку суспільства є:

- А. класова боротьба;

- Б. політико-правова система;
- В. спосіб виробництва матеріальних благ;
- Г. суспільна свідомість.

5. Основний метод Ф. Бекона – це:

- А. аналіз;
- Б. синтез;
- В. дедукція;
- Г. індукція.

6. Декарт визначав її як річ, яка не потребує для свого існування нічого, окрім себе самої. Це:

- А. матерія;
- Б. дух;
- В. свідомість;
- Г. субстанція.

7. «Свобода є усвідомлена необхідність», тобто – єдність розума та волі. Так вважав:

- А. Р. Декарт;
- Б. Дж. Локк;
- В. Б. Спіноза;
- Г. Т. Гоббс.

8. Згідно з Дж Локком, первісні якості – це:

- А. колір, запах, смак, звук;
- Б. колір, звук, рух, обсяг;
- В. рух, щільність, запах, смак;
- Г. рух, щільність, фігура, обсяг.

9. Перед тим як проголосити: «Я мислю, отже існую», Декарт стверджував:

- А. «Знання – сила»;
- Б. «Любов рухає сонце та зорі»;
- В. «У всьому слід сумніватися»;
- Г. «Вірую, тому що безглуздо».

10. Ф. Бекон є родоначальником:
- А. ідеалізму та стоїцизму;
 - Б. об'єктивізму та скептицизму;
 - В. матеріалізму та емпіризму;
 - Г. позитивізму та прагматизму.

Завдання № 25.

1. Предметом філософії є:
- А. природа та її закони;
 - Б. суспільно-історичні процеси;
 - В. універсальні закони та принципи;
 - Г. людина та її місце у світі.

2. Категорія «субстанція» означає:
- А. ілюзорне буття;
 - Б. те, що завжди стає, але ніколи не є;
 - В. те, що залежить від чогось іншого;
 - Г. те, що існує само собою та завдяки собі.

3. Згідно з буддизмом, головною метою людини повинно бути:

- А. досягнення райського блаженства;
- Б. досягнення карми;
- В. досягнення сансари;
- Г. досягнення нірвани.

4. Карма в давньоіндійській філософії – це:

- А. філософське вчення про природу;
- Б. абсолютне духовне визволення;
- В. поняття боргу та призначення;
- Г. закон відплати.

5. «Теорія недіяння» (у-вей) – основний принцип:

- А. даосизму;
- Б. буддизму;
- В. конфуціанства;
- Г. моїзма.

6. Висловлювання «В ту ж саму річку двічі не зайдеш» належить:

- А. Піфагору;
- Б. Геракліту;
- В. Платону;
- Г. Фалесу.

7. Сенсуалісти стверджували:

- А. в розумі існують вроджені ідеї;
- Б. в розумі немає нічого, чого раніше не було б у відчуттях;
- В. будь-яке знання є пригадування;
- Г. основою пізнання є інтуїція.

8. Згідно з Платоном, ідеї – це:

- А. людські думки, які виражені у формі слів;
- Б. вічні та досконалі зразки одиничних речей;
- В. наслідок впливу оточуючого середовища на свідомість людини;
- Г. мисленнєві зразки, які сконструйовані людським розумом.

9. Аристотелівська логіка є:

- А. індуктивною;
- Б. дедуктивною;
- В. модальною;
- Г. ймовірнісною.

10. Положення: «доля веде того, хто їй кориться, а того, хто не кориться, тягне» належить:

- А. софістам;
- Б. стоїкам;
- В. епікурейцям;
- Г. кінікам.

ФОРМИ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ УСПІШНОСТІ СТУДЕНТІВ

Поточний контроль здійснюється під час проведення практичних занять і має на меті перевірку рівня підготовленості студента до виконання конкретної роботи. При поточному контролі оцінці підлягають: рівень теоретичних знань та вміння працювати з науковою літературою, знання матеріалу, продемонстрованого у виконаних (як правило) індивідуальних завданнях; обґрунтованість висновків, а також самостійність та повнота вирішення практичних завдань та аналізу матеріалів; активність та систематичність роботи на заняттях; результати виконання домашніх завдань, тестів, експрес-опитувань тощо.

Форми проведення поточного контролю: усне опитування студентів, вирішення практичних завдань, тестові завдання (для зацікавленості у навчанні, розвитку здібностей студента може бути передбачено виконання інших, індивідуальних для кожного студента завдань).

Проміжний контроль проводиться після вивчення відповідних тем або блоку тем з метою з'ясування ступеню засвоєності студентами відповідного об'єму опрацьованого та вивченого матеріалу та подальшої оцінки рівня отриманих знань. Форми проведення проміжного контролю: контрольна робота, колоквиум, експрес-контроль на лекціях, тестове опитування, співбесіда (усне спілкування).

Підсумковий контроль у формі заліку.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

При використанні форми контролю у вигляді заліку враховується поточна, зокрема самостійна робота, наукова діяльність студента. Крім того, студент має надати відповідь на залікове запитання. Оцінка рівня знань виконується за принципом «відповідь вірна» або «відповідь невірна». При вірній відповіді виставляється оцінка «зараховано», при невірній, неповній відповіді виставляється оцінка «не зараховано».

ШКАЛА ЗА ECTS

Сума балів	Оцінка за 7-бальною шкалою	Оцінка за 4-бальною шкалою	
		екзамен	залік
90–100	A	відмінно	зараховано
82–89	B	добре	
74–81	C		
64–73	D	задовільно	
60–63	E		
35–59	FX	незадовільно	не зараховано
1–34	F		

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

ОСНОВНА

1. Аблеев, С. Р. История мировой философии : учебник для вузов / С. Р. Аблеев. – Люберцы : Юрайт, 2016. – 318 с.
2. Алексеев П. В. История философии : учебник / П. В. Алексеев. – М. : Проспект, 2013. – 240 с.
3. Андрущенко В. П. Соціальна філософія : підруч. для вищ. навч. закл.: історія, теорія, методологія / В. Андрущенко, Л. Губерський, М. Михальченко. 4-е вид., виправл. та доповн. – Київ : Юрінком Інтер, 2016. – 532 с.
4. Арним Г. История античной философии / Г. Арним. – М. : ЛКИ, 2007. – 264 с.
5. Асмус В. Ф. Античная философия (история философии) / В. Ф. Асмус. – М. : Высшая школа, 2009. – 400 с.
6. Бондаревич, І. М. Філософія : навч. посібник: рекомендовано МОН України / І. М. Бондаревич. – Київ : Алерта, 2013. – 240 с.
7. Введение в философию : учебное пособие для вузов / Фролов И. Т. и др. – М. : Республика, 2005. С. 7–36.
8. Виндельбанд В. История древней философии / В. Виндельбанд. – М. : Карамзин, 2018. – 360 с.
9. Габрієлян О. А. Філософія історії : підручник: рекомендовано МОН України / О. А. Габрієлян, І. І. Кальной, О. П. Цветков. – К. : Академвидав, 2010. – 216 с.
10. Гриненко Г. В. История философии. В 2 ч. Ч. 2: от XVII до XXI века : учебник / Г. В. Гриненко. – Люберцы : Юрайт, 2016. – 402 с.
11. Грядовой Д. И. История философии. Средние века. Возрождение. Новое время. Книга 2 : учебник / Д. И. Грядовой. – М. : Юнити, 2014. – 455 с.
12. Данильян О. Г. Філософія : підручник: рекомендовано МОН України / О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань; Нац. юрид. ун-т ім. Я. Мудрого. – Харків : Право, 2015.

13. Європейський словник філософій: Лексикон неперекладностей. Пер. з фр. – Т. 1–4. – К. : Дух і літера, 2011–2016.
14. Ильин И. А. Немецкий идеализм. История этических учений. История древней философии / И. А. Ильин. – М. : ПСТГУ, 2015. – 656 с.
15. История зарубежной философии : учебное пособие / под ред. Е. П. Агапов. – Рн/Д : Феникс, 2018. – 288 с.
16. Івакін О. А. Філософія : навчальний посібник / О. А. Івакін – Одеса : Юридична література, 2004. – 280 с.
17. Кремень В. Г. Філософія людиноцентризму в освітньому просторі : монографія / В. Г. Кремень. 2-е вид. – К. : Знання України, 2011. – 520 с.
18. Кремень В. Г. Філософія: мислителі, ідеї, концепції : підручник / В. Г. Кремень, В. В. Ільїн. – К. : Книга, 2005. – 528 с.
19. Кулик С. П. История философии : учебное пособие / С. П. Кулик, Н. У. Тиханович. – Минск : Высшая школа, 2007. – 316 с.
20. Лозовой В. О. Філософія. Логіка. Етика. Естетика : підручник: рекомендовано МОН України / В. О. Лозовой, С. М. Пазиніч, О. С. Пономарьов. – Х. : Право, 2009. – 576 с.
21. Пазенок, В. С. Філософія : навч. посібник: рекомендовано МОН України / В. С. Пазенок. – Київ : Академвидав, 2008. – 280 с.
22. Петрушенко В. Л. Філософія : навч. посіб.: рекомендовано МОН України / Петрушенко В. Л. 5-те вид., стер. – Львів : Новий-Світ-2000, 2016. – 504 с.
23. Прибутко П. С. Філософія : посібник для підготовки до іспитів / П. С. Прибутко, Т. В. Кондратюк-Антонова, В. І. Стус. 4-е вид., доповн. та переробл. – К. : Вид. Паливода А. В., 2009. – 160 с.
24. Рассел Б. История западной философии. Том 1 / Б. Рассел. – М. : АСТ, 2018. – 768 с.
25. Рассел Б. История западной философии. Том 2 / Б. Рассел. – М. : АСТ, 2018. – 512 с.
26. Розова Т. В. Чорна Л. В. Людина. Культура. Філософія (проблема людини в європейській філософії). Книга 1 : підручник. – Київ, Одеса : «Освіта України», 2015. – 212 с.

27. Спиркин А. Г. История философии : учебник для академического бакалаврата / А. Г. Спиркин. – Люберцы : Юрайт, 2016. – 136 с.

28. Філософія : навч. посібник: рекомендовано МОН України / за ред. І. Ф. Надольного. 7-ме вид., стер. – К. : Вікар, 2008. – 534 с.

29. Філософія : підручник: рекомендовано МОН України / А. К. Бичко, І. В. Бичко, В. Г. Табачковський та ін. – К. : ЦУЛ, 2010.

30. Франкфорт Г., Франкфорт Г. А., Уилсон Дж., Якобсен Т. В преддверии философии. Духовные искания древнего человека. – СПб. : Амфора, 2001. С. 293–303.

ДОПОМІЖНА

1. Беляев В. А. Методологическое пространство европейской философии: Между первым и вторым просвещениями. (С критическим анализом выдающегося труда В. Виндельбанда «История древней философии») / В. А. Беляев. – М. : Ленанд, 2019. – 480 с.

2. Булатов М. А. Немецкая классическая философия. Ч. 1–2. – К. : Стилос, 2003.

3. Воденко К. В. История религиозной философии : учебник / К. В. Воденко. – Рн/Д : Феникс, 2015. – 252 с.

4. Вундт В. Общая история философии: Истоки. Восточная, исламская, еврейская философия / В. Вундт, Г. Ольденберг, И. Гольдциер, В. Грубе, Т. Инуйе. – М. : КД Либроком, 2019. – 118 с.

5. Галазюк, О. Д. Філософія і наука у протиріччях та колізіях сучасності / О. Д. Галазюк // *Наука. Релігія. Суспільство*. – 2009. – № 2. – С. 133–136.

6. Депенчук Л. П. Історіософія та соціальна філософія Михайла Драгоманова / Л. П. Депенчук, М. І. Лук. – Київ : Укр. Центр духовн. культури, 1999. – 210 с.

7. Івакін О. А. Системність методології наукового пізнання / О. А. Івакін // *Актуальні проблеми держави і права: зб. наук. праць*. 1994–2002. – Вип. 16 : матеріали 5-ї (57-ї) звітн. наук. конф. проф.-виклад. складу й аспірантів ОНЮА. – 744 с. – С. 35–44.

8. Йосипенко С. Філософія історії в історико-філософському дослідженні / С. Йосипенко // *Філософська думка: Український науково-теоретичний часопис*. – 2007. – № 1. – С. 3–15.

9. Капустіна Н. Б. Аналіз суспільного життя крізь призму уявлень М. Фуко: від «археології знання» до «генеалогії влади» / Н. Б. Капустіна // *Актуальні проблеми політики : зб. наук. праць*. 1997–2010. – Вип. 40. 650 с. С. 426–435.

10. Карась А. Філософія Григорія Сковороди як рефлексія // *Вісник Львівського університету : зб. наук. праць*: Серія: Філософські науки. – 1999. – Вип.1. – 268 с. – С. 21–31.

11. Матюшина И. И. Категория смысла в современной философии / И. И. Матюшина // *Перспективи*. – 2002. – № 3. – С. 72–78.

12. Попович М. Що таке філософія? // *Філософська думка: Український науково-теоретичний часопис*. – 2006. – № 1. – С. 3–25.

13. Реале Дж., Антисери Д. Западная философия от истоков до наших дней. Т. 1–4. – СПб. : «Петрополис», 1995–1997.

14. Сумарокова Л. Н. Логика гуманитарных дискурсов: проблема специфики / Л. Н. Сумарокова // *Гуманітарний дискурс: політика, управління, влада : колективна монографія / за заг. ред. О. А. Івакіна, І. В. Шамши, Д. В. Яковлева*. – Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2015. – С. 7–19

15. Шамша И. В. Отношение «бытие – иное бытия» как методологическое основание современного философско-правового дискурса / И. В. Шамша // *Актуальні проблеми держави і права*. – Вип. 40. – 2008. – с. 82–86.

16. Шрамко Я. Що таке аналітична філософія? / Ярослав Шрамко // *Філософська думка: Український науково-теоретичний часопис*. – 2011. – № 3. – С. 10–27.

Навчальне видання

**ЄРЕМЕНКО Олександр Михайлович,
ПАЛІЙ Оксана Миколаївна**

ІСТОРІЯ ФІЛОСОФІЇ

**НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
(для студентів факультету психології,
політології та соціології)**

Дизайн обкладинки – А. Юдашкіна
Технічне редагування – Т. Шутова
Верстка – Т. Мартиненко

Підписано до друку 18.03.2021 р. Формат 60х84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Cambria. Цифровий друк.
Ум. друк. арк. 4,41. Тираж 50.

Віддруковано з готового оригінал-макета.

Видавництво і друкарня – Видавничий дім «Гельветика»
65101, Україна, м. Одеса, вул. Інглєзі, 6/1
Телефони: +38 (048) 709 38 69,
+38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08
Е-mail: mailbox@helvetica.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 6424 від 04.10.2018 р.